

TURISTIK RESURLAR VA ULARNING TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDAGI AHAMIYATI.

Ochilova Ozoda Toshkuvatovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Annotatsiya: Maqolada turistik resurlar, ularning turlari, ahamiyati, o'ziga xos jihatlari tahlil etilgan. Turistik resurlar milliy boylik hisoblanib, ulardan alohida muhim ahamiyatga egalari xalqaro miqyosdagi obyektlar va esdaliklarga kiradi. Bunday ro'yxatni YUNESKO har yili belgilab boradi. Shu sababdan, mamlakatimizda ham ushbu ro'yxatga kiritilgan ko'plab turistik resurlar milliy iqtisodiyotni o'sishiga, turizm faoliyatini rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatishi tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: turizm, turistik resurlar, turist, xalqaro tashkilotlar, ekskursiya, turizm ob'ektlarni saqlash.

Turistik resurlar turizm industriyaning asosini tashkil etadi. O'zbekiston Respublikasining «Turizm to 'g'risida»gi qonunida: turistik resurlar — tegishli hududning tabiiy iqlim, sog'lomlashtirish, tarixiy-madaniy, ma'rifiy va ijtimoiy maishiy obyektlari majmuyi, — deyiladi. Rossiya adabiyotlarida esa turistik resurlar – turizm jarayoni va maqsadlarida inson ehtiyojlarini qondirish qobiliyatiga ega bo'lgan tabiiy iqlim, ijtimoiy-madaniy, tarixiy, me'moriy va arxeologik, ilmiy va sanoat, m anzarali, sig'inish va boshqa obyektlardir, - deb yozilgan. Bir-biriga o 'xshash ta 'riflar.

Turistik resurlar milliy boylik hisoblanadi. Lekin, ulardan alohida muhim ahamiyatga egalari xalqaro miqyosdagi obyektlar va esdaliklarga kiradi. Bunday ro'yxatni YUNESKO har yili belgilab boradi. Ma'lumki, O'zbekiston tarixiy va madaniy yodgorlik resurslariga boy mamlakat. Mana shu bebaho merosimizning ko'pgina qismi insoniyat mulkiga aylanganligiga ko'p vaqt bo'lgan. YUNESKOning Jahon merosi ro'yxatiga Xivadagi Ichon Qal'a 1990-yil, Buxoroning tarixiy markazi 1993-yil, Shahrisabzning tarixiy markazi 2000-yil kiritilgan. 2001-yil 12—16-dekabr kunlari Finlyandiyaning Xelsinki shahrida YUNESKO Jahon merosi Qo'mitasining navbatdagi yig'ilishi bo'lib, unda Samarqand shahri ham YUNESKOning Jahon merosi ro'yxatiga kiritildi. Demak, endilikda mazkur to 'rttala tarixiy maskan xalqaro hamjamiyat muhofazasida bo'ladi. Hozirgacha dunyodagi 721 ta madaniy va tarixiy yodgorliklar YUNESKOning Jahon merosi ro'yxatiga kiritilgan. Xalqaro turizm markazlari ishni yanada rivojlantirishlari lozim. Barcha madaniyat esdaliklari va tabiat obyektlari davlat himoyasidadir, xalqaro ahamiyatga ega bo'lgan esdaliklarni saqlash va qo'llab-quvvatlash uchun BMT mablag'lari ham ajratiadi.

Turizmning maqsadiga qarab tabiiy resurslarni bir nechta turlarga bo'lish mumkin. Masalan, Fransiya shimolida joylashgan Mont Sant — Mishel **tabiiy turistik resurs**sida aql bovar qilmas darajadagi (suv sathi bilan ajralib turuvchi) dengizning ko'tarilishi va pasayishi hodisasi mavjud. Yoki, Xitoydagi yirik daryolardan birining deltasi kuniga ikki marta suv ko'tarilishida dengizdan daryoning oqimiga qarshi qudratli to 'lqin yuzaga keladi. Bu ajoyib holat har kuni Cheng-xu-fa daryosida bo'lib o'tadi. To'Iqin balandligi 7 m., tezligi soatiga 27 km. Bunday tabiiy holat (to'lqin balandligi 14 m.) Amazonka daryosida ham kuzatiladi. Indoneziyadagi Bali orolida turistlar uchun jozibador tabiiy resurs «betakror quyosh botishi» hisoblanadi. Aniq aytish mumkinki, bunday quyosh

botishi boshqa qo'shni orolda ham, ya'ni ushbu kenglikda joylashgan boshqa okeanlardagi orollarda ham kuzatiladi. Lekin, puldor turistlar eng chiroyli kun botish manzarasi deb ishonishadi va ushbu manzarani tomosha qilish uchun yerning o'ndan bir qismini bosib o'tishadi.

Ushbu turistik mahsulotni harakatga keltirish uchun haddan tashqari ko'p mablag' ajratilgan. Joyning o'zida esa eng yuqori darajadagi servis tashkil qilingan. Bularning barchasi puldor mijozlarning kichik turistik guruhiga xizmat qiladi. Turlar 60 kun davom etadi. Aytib o'tish kerakki, turistlar nafaqat ibodatxonalar, ehromlar va inson tomonidan yaratilgan boshqa qadimiy inshootlarni, balki **yer yuzining turli hududlaridagi zamonaviy yutuqlarni** ham — avtomobil zavodlarining yig'uv konveyerlari, turistlar tom onidan hayrat bilan qabul qilinadigan degustatsion zallar, kolbasa zavodlari, pivo ishlab chiqarish va shaxtalar, gidrotexnik qurilmalar va hatto gospitalarni bajon-u dil ko'rib ketishadi.

Yer tagi shaxta va tog' qazuv ishlarini kuzatuvchi turistlar guruhi ham mavjud. Masalan, barcha turistlar Janubiy Afrika Respublikasidagi Olmos konlari, oltin shaxtalarini kelib ko'rishadi. Ba'zi shaxtalardan ekskursion maqsadlarda emas, balki yer tagida tabiat tomonidan yaratilgan o'ziga xos mikro iqlimda davolanish maqsadida foydalaniladi. Masalan, Alp tog'idagi oltin ruda eski shaxtasi (yuqori temperatura va namlikda radon ingalyatsiyasi) davolash joyi hisoblanadi.

Turizm va ekskursiyaning keng tarqalgan turlaridan biri **g'orlarga tashrif** bo'lib, faqat Gretsiyada turistlar tomosha qilishi mumkin bo'lgan 3500 dan ortiq g'orlar va undan ham ko'proq tomosha qilinmaydigan g'orlar mavjud. Juda ulkan g'orlar Meksika, AQSH, Janubiy Afrika Respublikasi, Rossiya va boshqa mamlakatlarda joylashgan, ularning katta qismiga xavfsizlikni ta'minlash maqsadida oson bo'lgan zallarga qisqa muddatli tashriflar bilan chegaralanishadi. Sportchi turistlar uzoqroq va chuqurroqqa tushadilar, lekin buning uchun tegishli tayyorgarlik, qurollanish va turistik guruh kuzatuv bo'lishi kerak.

Akvatoriyalar - muhim turistik resurslardan hisoblanadi. Dunyoda 50 min. suv osti turizmi ishqibozlari maska bilan uncha katta bo'lmagan chuqurliklarda va akvalang bilan 70 m.gacha bolgan chuqurlikda suzishadi. Bunday sarguzashtlar ishqibozlari uchun suv osti dunyosini o'rganish haqiqiy orom hisoblanadi. Masalan, Qizil dengiz suv osti suzish uchun cheksiz imkoniyatlarga ega va kurortga kelganlar uchun ko'ngil ochishning eng muhim turlaridan hisoblanadi. Suv osti xazinalarini, qadimiy yodgorliklar va cho'kkan kemalarni qidirish va tomosha qilish turizmning eng muhim turidir. Gretsiya, Kipr, Italiya, Turkiya va O'rta Yer dengizidagi boshqa mamlakatlar o'zining yer osti xazinalaridan unumli foydalanishadi. O'tmish yodgorliklari to'plangan suv osti hududlari faoliyatini tartibga soluvchi ko'pgina o'ziga xos milliy huquqiy aktlar qabul qilingan. Milliy adliya qonunlari bo'yicha suv osti xazinalari va buyumlarini faqatgina tomosha qilishga ruxsat berilgan. Ularning joyini o'zgartirish va olib chiqish taqiqlanadi. Suv osti tiriklik dunyosini tomosha qilish uchun suv osti turistik kemalari hamda deyarli barcha dengiz turizmi markazlarida mavjud bo'lgan turli kemalar qo'llaniladi. Maxsus turistik suv osti kemalari Bermuda (Atlantika okeanining shimoli-g'arbidagi bir to'da (150 gacha) marjon orollardan iborat.

Bu hududlarda suv tagiga tushishlarni tashkil qiluvchi maxsus turistik firmalar faoliyat ko'rsatadi. Bir mavsumda turistlar miqdori 3000ga yetadi. Narxi yuqoriligi tufayli ko'ngil ochishning bu turi turizmning foyda yuqori turiga kiradi.

Turistlarning o'zgarmas, muqarrar talablaridan biri **bahaybat sharsharalar** — Neagara (Shimoliy Amerikada - 51 metr balandlikda), Anxel (yer yuzidagi eng baland sharshara — 1054 metr

balandlikda) va Viktoriya (Janubiy Amerikada - 120 metr balandlikda) hisoblanadi. Neagara shu darajada o'zlashtirilganki, turistlar soatlar davomida uning yonida bo'lishadi. Qolgan ikkitasiga ham borish mumkin, lekin turizm infratuzilmasi yaxshi bo'lmagani tufayli bu yerga tashrif buyuruvchilar soni kam. Finlandiya Imatra nomli joyda turistlar uchun haftasiga yoki bayramlarda ochiluvchi juda go'zal sharshara mavjud.

Muhim turistik resurslarga **noyob sig'imli inshootlar** - ehromlar, maqbaralar, haykallar, ibodatxonalar, me'morchilik anjomlari, parklar, muzey kolleksiyalari hamda zamonaviy inshootlarning ko'p qavatli binolari va boshqa katta gidrotexnik inshootlar kiradi.

Shuningdek, **qabrlar** qandaydir darajada g'alati ko'rinsa ham, barcha asrlar davomida turizm nuqtayi nazaridan o'ziga tortuvchi kuch sifatida namoyon bolgan. Misrda qurilgan minglab ehromlar fir'avnlr, saroy a'yonlarining qabrlaridir. Maqbaralar eng ko'p odam keladigan obyektlar hisoblanadi, ularning ba'zilarini me'morchiligining ajoyibligi va hajmining bahaybatligi tufayli dunyo mo'jizalariga kiritilgan. Qadimgi dunyoning yetti mo'jizasi Dunyo mo'jizalariga noyob me'moriy inshootlar va ulkan haykallar kiradi. Ular qadimda yaratilgan bo'lib, bugungi kunda ushbu inson tafakkuri noyob durdonalarining ko'pchiligi eskirgan va bizgacha afsona yoki xaroba ko'rinishida yetib kelgan.

Hozirda O'zbekistonda turistik marshrutlar endigina sertifikatlashtirilmoqda. Shu bois turistlar taklif etilayotgan marshrut xavfsizlik nuqtai nazaridan qay ahvolda ekanligidan xabardor bo'lishlari lozim. Xorijiy turfirmalar taklif etayotgan va O'zbekistonda amalga oshirilayotgan turistik mahsulotlarni tekshirish ham muhim ahamiyatga ega.

O'zbekiston turistik firmalarining vakillari marshrutlarning xavfsizligini nafaqat narigi taraf qonun hujjatlari, balki o'z milliy qonun hujjatlari normalari nuqtai nazaridan ham tekshirishlari lozim.

Yuqorida sanab o'tilgan turizm resurslari va ob'ektlarining har biriga nisbatan madaniy axloqiy munosabatni shakllantirish turizm industriyasi rivojini ta'minlaydi. Bunda ham turistik faoliyatni tashkil etuvchi, ham turist munosabatlari doirasida aniq belgilangan me'yorlarning qabul qilinganligi ishlar samaradorligiga olib keladi. Jumladan, turizm ob'ektlarini muhofaza qilish, boy madaniy merosimizni asrab-avaylash, boyitish, kelgusi avlodlarga bezavol yetkazib berish beqiyos ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirziyoev Sh. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent: O'zbekiston, 2022. - 439 b.
2. Abdulla Sher Axloqshunoslik. Darslik. - Toshkent: O'zbekiston faylasuflar milliy jamiyati, 2010. - 326 b.
3. Zaxarov K.M. Rechevaya kommunikatsiya v turizme. Uchebnoe posobie. - M.: FLINTA, 2013. - 211 s.
4. Karimov B. Madaniyatshunoslik. O'quv qo'llanma. -Toshkent: Moliya institut, - 2015. - 573 bet.
5. Latipova, R. T. Madaniyat va turizm / R. T. Latipova. — Matn: darhol // Yosh olim. - 2016. - No 7 (111). - 881-884-betlar. — URL: <https://moluch.ru/archive/111/27847/> (kirish sanasi: 23.10.2023).
6. Mirzayev M. Turizm asoslari. o'quv qo'llanma. — T.: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2011. - 288 b.
7. Turistik mahsulotni ishlab chiqish texnologiyasi. - Namangan, 2021. 662 b.